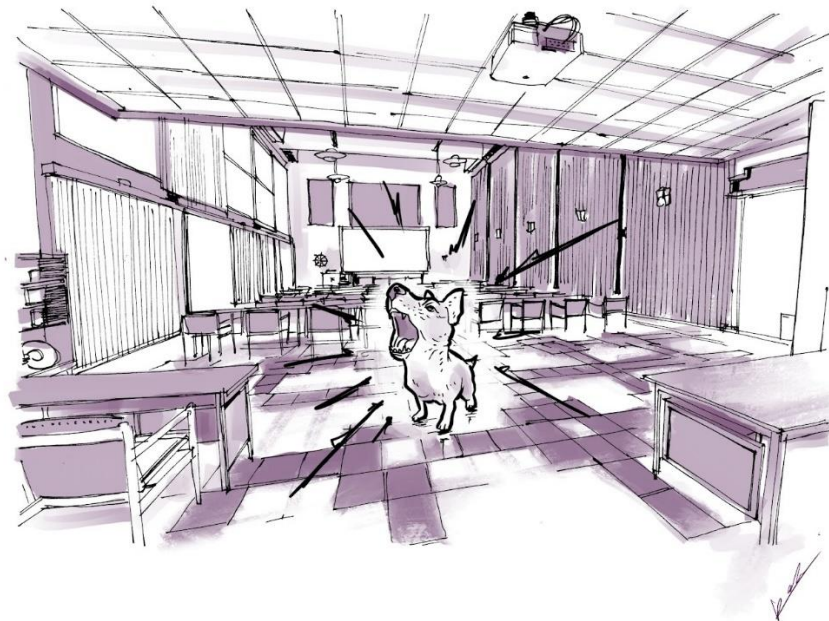

Fylkesprogram

2023-2027

Liberalistene

Forord

Verdens enkleste jobb er å være politiker og drømme opp stadig nye måter å bruke skattepenger på. Det er mange slike politikere i fylkespolitikken, og vi tror det skyldes at fylkene har for mange politikere med for få meningsfulle politiske oppgaver. Det er kanskje derfor færre er interessert i hva som skjer politisk i fylket, sammenlignet med kommune og storting.

Fylkene har for få oppgaver og for lite innflytelse over hvordan de skal løses. Vi tror meningsfull politisk innflytelse handler om reell autonomi fra for mange rammer, sammen med ansvar for valgene man gjør. Et fylke bør kunne gjøre andre valg enn nabofylket for å rettferdiggjøre seg selv som politisk forvaltningsnivå.

Fylkespolitikkerne forvalter et sett med rammer og krav som er satt av stortingspolitikkerne. Dette har utviklet seg til et minste felles multiplum for ellers svært ulike fylker. Det sier seg selv at det blir utfordrende: Finnmark vil fra 2024 ha like mange innbyggere som kommunene Moss eller Larvik, mens Viken i dag har et folketall på nivå med Estland. Moss og Larvik har ansvar for lokale sykehjem, barnehager og arealregulering. Estland holder seg med universiteter, forsvar og egen utenriktjeneste. Det blir vanskelig å dele ut meningsfulle politiske oppgaver som skal løses av så ulike fylker. Førrige regjerings halvhjertede regionsreform ble etterfulgt av neste regjerings helhjertede reversering, og illustrerer hvor dyrt det kan bli å holde seg med unødvendige og uegnede forvaltningsnivåer.

Liberalistene vil utvikle fylkene som politisk forvaltningsnivå. Inntil det skjer vil vi ha fylker som er slanke, ubyråkratiske, nøysomme og gjeldfrie. Det trengs en motvekt til uansvarlig pengebruk og stadig nye hjertebarn på skattebetalernes regning. Vi i Liberalistene vil bruke så lite av dine skattepenger som mulig. Det gjør oss annerledes enn andre partier. Vi er ikke så store (ennå), men vi tar mål av oss til å bli skattebetalernes vaktbikkje i fylkestyret.

Vi vil arbeide for at oppgaver der det er mulig delegeres til kommuner og interkommunale samarbeider. De oppgavene fylket sitter igjen med ansvar for, skal gjennomføres godt og kostnadseffektivt. Vi vil protestere høylydt når andre politikere drømmer opp nye og unødvendige oppgaver fylket kan ta fatt på.

Liberalistene tror private løsninger er bedre enn offentlige, at lokale løsninger oftest er bedre enn sentrale, at folk selv styrer egne liv best, og at politikeres primæroppgave bør være å gå minst mulig i veien. Vi vil fjerne byråkrati, reguleringer og andre politikerskapte hindre for innbyggerne.

Fylket trenger en vaktbikkje for skattebetalerne. Vi ber om din stemme for å fylle den rollen.

Ditt liv, ditt valg!

Innholdsfortegnelse

Videregående skoler.....	4
Klima, miljø og natur.....	5
Tannhelsetjenester.....	6
Fylkeslegen og kontroll av helse- og omsorgstjenestene i kommunene.....	7
Museer og arkeologi.....	8
Næringsutvikling.....	10
Vei og bompenger.....	11
Knutepunktsutvikling.....	12
Kollektivtransport.....	13

Videregående skoler

Liberalistene ønsker en videregående skole der elevene forberedes for arbeidslivet. Vi vil ha en skole med akademisk tyngde og forberedelse til studier for de som ønsker det, samtidig som de som ikke ønsker en teoretisk studieretning skal kunne velge mer praktisk orienterte fag. Mange dropper idag ut av videregående fordi de ikke henger med faglig. Likevel kan de ha praktiske talenter innenfor nyttige håndtverksfag eller andre kreative fag. Vi må legge til rette for at også disse kan få en utdanning som kan gi dem en god arbeidskarriere.

Ved å gi mer valgfrihet til elevene vil flere kunne velge en yrkeskarriere som er tilpasset deres evner og interesser. For noen er lange studieløp med mulighet for å fordype seg i et eller flere akademiske fag den store drømmen. Andre ønsker å gå rett ut i arbeid og lære av å utøve faget de ønsker å jobbe med.

Ideelt sett bør private aktører kunne tilby faglig utdanning, enten i form av teoretisk undervisning eller mer praktisk orientert trening, som dagens lærlingeordning. Pengene skal følge eleven. Vi tror at en ordning med mer differensiert undervisning vil gavne alle, også de som ønsker en lengre teoretisk utdanning. Dermed vil kvaliteten øke innenfor alle studieretninger fordi elevene er mer personlig investert enn om man velger en utdanning bare fordi det mangler gode alternativer.

Vi mener at private aktører i mye større grad enn offentlige vil ha incentiver til å tilby utdanning som elevene og også arbeidsmarkedet, faktisk ønsker. Det vil gi reell valgfrihet og et bedre tilbud. De aktørene som ikke leverer på dette vil forsvinne.

Liberalistene vil:

- la private aktører slippe til og drifte videregående skoler.
- at pengene skal følge eleven uavhengig av hva slags utdanningsløp vedkommende velger
- at skolene selv bestemmer hvilke fraværeregler som gjelder
- at rektorer, lærere og pedagoger i større grad skal bestemme over skolene - ikke politikere

Klima, miljø og natur

Vi tenker på naturen som en ressurs for oss mennesker. Både utnyttelse og vern bør ta utgangspunkt i hvilken nytte det har for de som bruker naturen. Vi tror slik forvaltning blir best og mest langsiktig ved å la grunneiere få størst mulig innflytelse over egen eiendom.

Det er utallige eksempler fra hele verden som strider mot den enkle intuisjonen at det blir mindre av det man forbruker; der skog hugges, fisk fiskes og dyr jaktes blir det mange steder mer skog, sunnere fiskestammer og mer bærekraftige viltbestander. Fellestrekket når dette skjer er gjerne at noen har interesse av og ansvar for at naturressursene skal kunne beskattes også i fremtiden. Vi tror privat eierskap og forvaltning er den mest robuste mekanismen for å sikre langsiktig og helhetlig forvaltning, gjerne supplert av interesseforeninger som koordinerer og samordner, som jeger- og fiskelag og lignende. Forvaltning som ikke er bærekraftig skjer oftest der det mangler sammenheng mellom utnyttelse av naturressursene og ansvaret for og eierskapet til dem.

Fylkene har enkelte overordnede oppgaver som knytter seg til blant annet vann- og vassdragsforvaltning, biologisk mangfold, friluftsliv, masseforvaltning, jakt og fiske. Noe stammer fra lover og forskrifter, annet har fylket påtatt seg et utvidet ansvar for selv.

Vi i Liberalistene vil arbeide for at de forvaltningsoppgavene som er pålagt, skal gjennomføres fornuftig og langsiktig så lenge oppgavene ligger til fylket. Vi er opptatt av at slik forvaltning skjer med tilstrekkelig hensyn til næringsliv, turisme og lokal nytte, og at fylket som hovedregel begrenser seg til det som er pålagt.

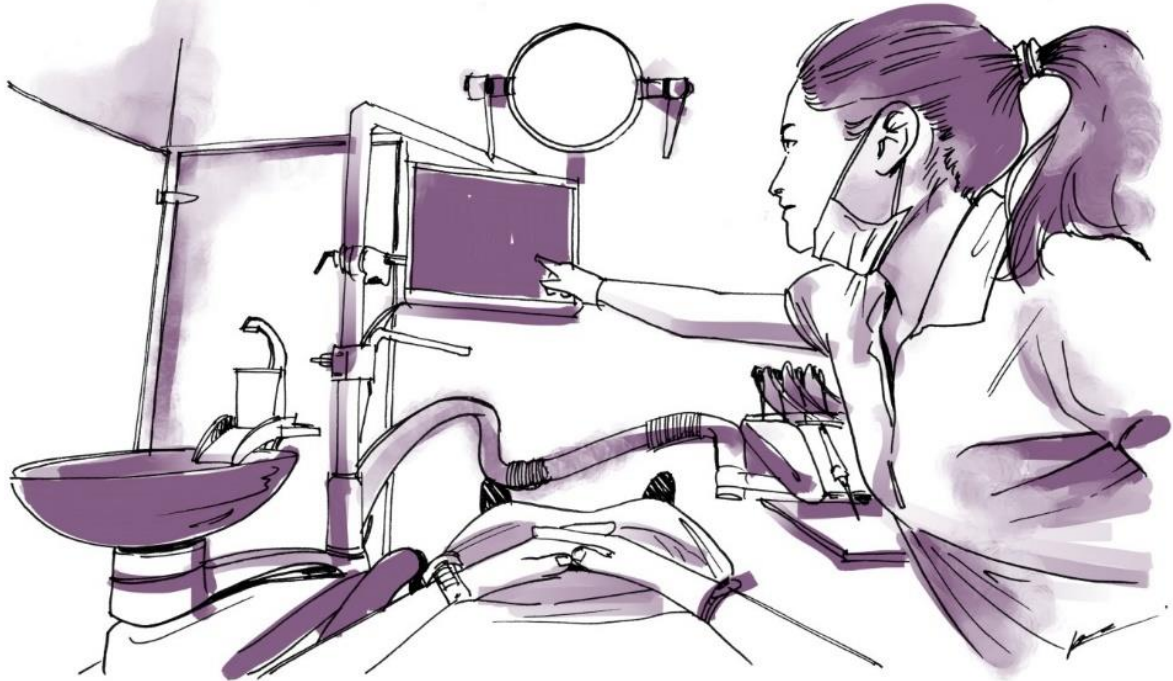
Så langt mulig ønsker vi å delegere myndighet til grunneiere, kommuner og andre interessenter. Der det ikke er mulig, vil vi være opptatt av at disse gruppene lyttes grundig til når beslutninger fattes på fylkesnivå.

Liberalistene vil:

- arbeide for mer autonomi og råderett for grunneiere
- delegere makt fra fylke til grunneiere og kommune
- redusere fylkets selvpålagte ansvarsportefølje

Tannhelsetjenester

Liberalistene ønsker at kommunene eller interkommunale samarbeider overtar det fulle ansvaret for tannhelsetjenester til de innbyggere som har lovmessig krav på å få dekket dette fra det offentlige, herunder barn og unge.

I forvaltningen av dagens tannhelsetilbud ønsker vi ikke å prioritere nye grupper inn i offentlig tannhelseordning slik loven åpner for (tannhl § 1-3. bokstav e). Vi tror det er best at voksne mennesker selv tar ansvar for egen tannhelse, og ikke lener seg på resten av samfunnet der det ikke er strengt nødvendig.

Liberalistene vil:

- at ansvaret for offentlige tannhelsetjenester skal ligge hos kommunene
- at voksne mennesker også i fremtiden tar ansvaret for egen tannhelse

Fylkeslegen og kontroll av helse- og omsorgstjenestene i kommunene

Fylkeslegen er en stilling og funksjon hos Statsforvalteren med formål å være klageinstans for helsetjenester og omsorgstjenester i kommunene. Eksempelvis kontrolleres kvaliteten på helsetjenester utført av sykepleiere, leger og annet helsepersonell. Videre kontrollerer fylkeslegen om omsorgstilbudet til innbyggerne i kommunene er i tråd med norsk lovgivning. Eksempler på dette er hvis kommunene ikke gir innbyggerne deres lovmessige krav på helse- og omsorgstjenester, slik som sykehjems plass.

I dagens samfunn med mange lovmessige krav på helse- og omsorgstjenester, er det behov for en kontrollinstans som kan motta klager på et lavt nivå, uten at man trenger å involvere domstolene. Fylkeslegen har også en viktig jobb i å veilede kommunene og helsepersonell. Liberalistene synes det er unødvendig at Statsforvalteren i hvert fylke har denne oppgaven. Fylkeslegen bør flyttes til Helsetilsynet. Man kan spare en del utgifter på å slippe å ha dobbeltfunksjoner både i Helsetilsynet og hos de 11 Fylkeslegene og deres staber.

Liberalistene vil:

- ivareta en robust og effektivt drevet klageinstans for innbyggerne
- flytte fylkeslegefunksjonen til Helsetilsynet

Museer og arkeologi

Liberalistene ser stor verdi i bevaring av fortidsminner, enten det tar form av arkeologiske undersøkelser, museer eller tilrettelagte severdigheter. Vi tror ikke at fylket er riktig instans til å forvalte fortidsminner. Dette ansvaret ivaretas best av private aktører med egne midler og særlig interesse for temaet.

Liberalistene ønsker at tilrettelegging og drift av museer og severdigheter av ulike slag ivaretas av ideelle stiftelser, interesseforeninger eller kommersielle organisasjoner. Det ligger et inntekstpotensial i å gi allmennheten tilgang til funn, steder og samlinger av historisk verdi, og mange enkeltpersoner med spesiell interesse er ofte villige til å bidra ekstra. Vi tror det er et sunt prinsipp at slike institusjoner er selvfinansierende, enten gjennom driften selv eller gjennom gaver. Institusjoner som ikke vekker tilstrekkelig allmenn interesse til å drifte seg selv, har enten ikke funnet riktig form og format, eller kanskje hadde de ikke livets rett i utgangspunktet. Disse signalene forsvinner når det offentlige bærer ansvaret, og tendensen blir fort å ta vare på alt for mye på noen områder, og for lite på andre.

Fortidens mennesker, i likhet med oss i Liberalistene, så ikke fylkesinndelingen som selvinnlysende, og de begikk dermed sine daglige aktiviteter på kryss og tvers av kongeriket slik det passet dem. I denne prosessen etterlot de også arkeologiske funnsteder med begrenset hensyn til både kommune- og fylkesgrenser. Vi tenker derfor det er rimelig at prioriteringer av hvor det er mer og mindre historisk interessant å foreta arkeologiske undersøkelser etter Kulturminneloven skjer sentralt og prioriteres i hele Norge under ett. Vi tror en sentral organisasjon bør overta denne prioriteringsoppgaven, og rå over et budsjett den må prioritere innenfor. Arkeologer har fått for mye makt til å forlange graving for utbyggers regning i forbindelse med byggeprosjekter i områder der det er minimal sjanse for å finne annet enn de samme kullrester, flintstein og pilspisser som man finner i alle tilsvarende områder. Dette er til hinder eller forsinkelse for utbygging og utvikling, og rammer tilfeldig økonomisk. Bevisbyrden for å sannsynliggjøre at utgraving er nødvendig må ligge på den som ønsker undersøkelsen, og kostnadene må belastes den som pålegger en eventuell arkeologisk undersøkelse. Slike prioriteringer og medfølgende finansieringsbehov bør ligge hos nevnte sentraliserte organisasjon, og det bør finnes en uavhengig ankeinstans som kan vurdere fattede vedtak.

Det arkeologiske miljøet har, i ledtog med store deler av det politiske miljø, tatt spesiell interesse for å beholde siktlinjer. Eksempelvis tillot ikke Statsforvalteren bygging av en 30 meter høy pipe i siktlinje til Gokstadhaugen der Gokstadskipet ble funnet. Begrunnelsen var at sikten fra haugen skulle være mest mulig i tråd med det den var da skipet ble gravd ned. Liberalistene vil motsette seg krav om siktlinjer over andres eiendom.

Liberalistene vil:

- i størst mulig grad overlate kulturminneforvaltning til private aktører
- opprette en sentralisert organisasjon som prioriterer behov for arkeologiske undersøkelser innenfor budsjetttrammer, og finansierer kostnaden som eventuelt påløper derav
- nedprioritere fokuset på siktlinjer over privat eiendom
- opprette en uavhengig ankeinstans for vedtak om arkeologisk undersøkelse

Næringsutvikling

Små og store bedrifter som sysselsetter og produserer verdier er selve fundamentet i et velferdssamfunn. Å ha et aktivt næringsliv er derfor en forutsetning for at mennesker skal trives, utvikles og få dekket sine behov. For at bedriftene skal være i stand til å tilby det menneskene trenger er det viktig at de får spillerom til å utvikle seg.

Den viktigste utviklingen av næringslivet er det næringslivet selv som står for. Liberalistene vil derfor legge til rette for at bedrifter og organisasjoner kan drive aktivitet og innovasjon uten at det offentlige blander seg inn. Vi vil sørge for at aktører med nye ideer i så stor grad som mulig skal få gjennomført disse uten at det legges hindringer i veien. Dette vil føre til at regionen blir et attraktivt sted å drive næring og at det skapes flere arbeidsplasser.

Et fritt næringsliv skal operere uten økonomisk bistand og subsidier fra myndighetene. Det betyr at alle offentlige støtteordninger skal avvikles. Pengene som brukes på å finansiere slike støtteordninger kan i stedet beholdes av virksomhetene ved at skattetrykket senkes.

Liberalistene vil sørge for forutsigbare rammer for alle som driver næring. Vi vil sørge for at det ikke innføres unødvendige begrensninger for næringsutøvere. For eksempel skal bedrifter selvsagt kunne bestemme over sine egne parkeringsplasser og kunne ha tilgang til å levere varer til sine utsalgssteder uten å bli hindret av ufremkommelige gater der miljøhensyn kommer foran alminnelig forretningsdrift. Forutsigbarhet gir satsningsvilje og grobunn for langsiktig utvikling.

Liberalistene vil:

- Legge til rette for et innovativt næringsliv
- Avvikle offentlige støtteordninger til bedriftene
- Sørge for forutsigbare rammer

Vei og bompenger

God infrastruktur er viktig både for innbyggere, næringsliv og regional utvikling. Vi tror bygging, finansiering og vedlikehold av veistreknings som mye annet løses best i samspillet mellom private selskaper som bygger, utvikler og vedlikeholder veien, og brukere som betaler for bruken. Imidlertid står stat, region og kommune for det vesentlige av utbygging og vedlikehold i dag og i overskuelig fremtid. Så lenge ansvaret ligger politisk, legger vi til grunn at god, trygg og effektiv infrastruktur er en av kjerneoppgavene for våre politikere i fylket.

Liberalistene er i prinsippet for brukerfinansierte veier, men forutsetter samtidig at brukerbetalingen står i et rimelig forhold til kostnadene.

Bilister beskattes i dag både over skatteseddelen, avgiftsregimet for bil, vei og drivstoff, og mange steder bompenger på toppen.

Totalinntektene er mye større enn kostnadene, og fremstår mest som en bekvem ekstrabeskatning. Vi vil derfor stemme mot nye prosjekter med bompengefinansiering, såfremt det ikke dreier seg om

spesielt viktige prosjekt som ellers ikke kan gjennomføres og der bompengene er begrenset til finansiering av veien. Vi synes ikke det er greit at politikerne stadig lener seg på bilister for å finansiere alle andre gode formål.

Liberalistene vil:

- jobbe for å redusere skatte- og avgiftstrykk knyttet til bil- og veibruk
- stemme mot bompengefinansiering der det kan unngås, så lenge øvrig skatte- og avgiftstrykk ikke reflekterer reelle brukskostnader
- legge til rette for privat bygging og drift av veistreknings
- ikke godta at inntekter fra bil- og veibruk rutinemessig omdisponeres til andre formål

Knutepunktsutvikling

Mange politikere er opptatt av knutepunktsutvikling, som innebærer å styre infrastruktur og arealregulering i retning av større fortetting og bedre arealeffektivitet. Formålet er å skape bedre vilkår for å gå og sykle, samordne og effektivisere kollektivtransport, og gjøre det nødvendig for færre å eie egen bil.

Det kan være mye bra med en slik utvikling, men det er samtidig slik at mange faktisk ønsker seg slike løsninger uten at politikerne bestemmer det for dem. Løsninger blir ofte best om de vokser frem nedenfra drevet av de som bor i et område, heller enn dirigert fra toppen av politikere med ambisjoner på våre vegne.

Det kan høres rart ut, men vi i Liberalistene har faktisk ikke konkrete ambisjoner på innbyggernes vegne. Vi anser det derimot som vår oppgave å stå minst mulig i veien for det innbyggerne selv ønsker, ved å redusere antallet unødvendige sentraliserte beslutninger. Vi tenker det er best at de som bor i et område får utvikle det organisk og over tid, og at ulike områder dermed får rom til å svare på ulike preferanser.

Liberalistene vil:

- motarbeide tendensen til sentraldirigert knutepunktsutvikling
- støtte lokale krefter i å utvikle sine områder i retninger de ønsker

Kollektivtransport

Et godt kollektivtilbud kan ha stor verdi for innbyggerne i en region. Vi tror tilbudet blir bedre dersom det får utvikle seg friere i samspill mellom brukere og konkurrerende transportselskap. Vi ønsker derfor friest mulig kollektivkonkurrans i vår region, med mindre subsidier i vektskålen.

Når fylket likevel griper direkte inn i kollektivtransporten, skjer det generelt via anbudskonkurranser. Ofte blir de politiske kravene som bakes inn i anbudsspesifikasjonene unødvendig kostbare, og i noen tilfeller så rigide at både etablerte og nye aktører vegrer seg for å delta. Der anbud er eneste praktiske løsning, vil vi gå inn for å gjøre anbudsvilkårene så lite restriktive som mulig. Der anbud kan unngås og oppdraget kan løses av private uten politisk innblanding, vil vi foretrekke det.

Vi tror tilbudet blir best når innretningen av tjenestene skjer i respons til markedet, og at politikere vanskelig kan oppnå det samme gjennom sentraldirigering. Liberalistenes representanter på alle politiske nivåer, fra Storting til kommunestyre, vil arbeide for mer og friere konkurranse, og mindre direkte politisk styring.

Liberalistene vil:

- fremme friest mulig konkurranse i kollektivsektoren
- gjøre anbud enklere og mer fleksible der de er nødvendige
- bake inn så få særkrav som mulig i anbudsvilkårene